

**"MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARNI TARBIYALASHDA
PSIXOLOGIK YORDAM SHAKLLARI"**

Pirova Diyora San'at qizi

*Urganch Davlat Universiteti Pedagogika fakulteti Amaliy psixologiya ta'lim
yo'nalishi 3-bosqich talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada jajji bolajonlarimizni ertangi kuni yorug' va porloq bo'lishi uchun maktabgacha yoshdagi bolalarimiz psixologiyasini oiladagi o'rni qanchalik muhim ekanligi to'g'risida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *oila va jamiyat, bola psixologiyasi, farzand inson hayotining mazmuni.*

Аннотация: *В этой статье рассказывается о том, насколько важна психология наших детей дошкольного возраста в семье, чтобы у наших малышей было светлое и блестящее завтра.*

Ключевые слова: *семья и общество, детская психология, смысл жизни человека.*

Annotation: *This article discusses the importance of the role of the psychology of our preschoolers in the family to make our little ones brighter and brighter tomorrow.*

Keywords: *family and society, child psychology, the meaning of child human life.*

O'zbekiston mustaqilligining dastlabki yillardan boshlab mamlakatda yoshlarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash borasida islohotlar, hayotining barcha sohalari bilan uzviy bog'liq holda amalga oshirilmoqda. Yoshlarimizning barkamol bo'lib yetishishida mahalla, oila, jamiyat tashkilotlari va ta'lim muassasalari alohida o'rin egallaydi. Shu bilan bir qatorda maktabgacha ta'lim yo'nalishiga bizning olijanob Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev katta e'tiborini qaratdi.

Rivojlanish psixologiyasida maktabgacha yosh shaxs rivojlanishining eng muhim bosqichlaridan biri sifatida tavsiflanadi. Aynan shu davrda bolaning o'zini va uning imkoniyatlarini idrok etishi, dunyoga munosabati va muloqot stereotiplari shakllanadi. Maktabgacha yoshdagi psixologiya ota-onalarga rivojlanish xususiyatlarini va chaqaloqning xatti-harakatlarining sabablarini tushunishga yordam beradi.

Zamonaviy psixologiyada maktabgacha yoshdagi davr 4 yoshdan 7 yoshgacha hisoblanadi. Ushbu davrning boshlanishidan oldin uch yillik inqiroz mavjud. Bu ota-onalarning hayotidagi juda qiyin davr, chunki bola haddan tashqari negativlik va kuchli o'jarlikni namoyon qiladi. Aynan shu inqiroz bolaning onadan ajralib turishi, ajralib turishi va o'z fikri va istaklari bilan alohida shaxs sifatida namoyon bo'lishini anglatadi. Uning ushbu bosqichdan muvaffaqiyatli o'tishi uchun ota-onalar hech qanday holatda maktabgacha tarbiyachini kamsitmasligi yoki sindirmasligi kerak. Unga eshitilayotganligini ko'rsatish kerak va u o'z his-tuyg'ulariga ega, ammo bu kattalarning huquqidir. Ushbu inqirozdan o'tib, bola kattalar bilan munosabatlarning

yangi darajasiga kiradi. Agar ilgari u "yerning kindigi", onasining davomi bo'lgan bo'lsa, endi u alohida shaxs va oilaning to'laqonli a'zosiga aylanadi. U oilaviy qoidalarga rioya qilishi kerak va uning birinchi vazifalari (o'yinchoqlarni tozalash). Oila chegaralari oshkor bo'ladi va bola atrofdagi dunyoni kashf etadi. Bu vaqtda u odatda bolalar bog'chasiga borishni boshlaydi, u erda tengdoshlari, shuningdek, boshqa kattalar bilan muloqot qilishni o'rganadi. Bu erda birinchi ijtimoiy rol. Mustaqillikka intilish maktabgacha yoshdagi muhim xususiyatdir. Bola kattalar bo'lishga intiladi, lekin hali katta bo'la olmaydi. Bu "mustaqil kattalar sifatida o'ynash" imkoniyati sifatida rolli o'yinni keltirib chiqaradi. Maktabgacha tarbiyachi hamma narsada, intonatsiyadan tortib imo-ishora va xatti-harakatlarda oqsoqollarga taqlid qilishga harakat qiladi. Bu yoshda bola xuddi oyna kabi ota-onasini aks ettiradi. Ular uchun bu o'zlariga tashqaridan qarash va farzandlariga nimani o'rgatishlari haqida o'ylash uchun ajoyib imkoniyatdir. O'yin rivojlanish usuli sifatida Maktabgacha yoshdagi psixologiya o'yinni ushbu yoshdagi bolalarning rivojlanishidagi etakchi faoliyat sifatida belgilaydi. "Etakchi faoliyat" nimani anglatadi? Bu shuni anglatadiki, aynan shu faoliyat bolaning shaxsiyati va uning barcha aqliy jarayonlarining rivojlanishiga asosiy ta'sir ko'rsatadi. O'yin davomida bola tanlangan rolga ko'ra o'z xatti-harakatlarini nazorat qilishni o'rganadi. Uning o'zboshimchalik harakati shunday shakllanadi. Ammo chaqaloq uchun o'yin shunchaki xayol, da'vo deb o'ylamang. Yo'q. Uning uchun o'yin hissiy jihatdan boy va mutlaqo haqiqiy faoliyat bo'lib, u har qanday odamga aylanishi mumkin: shifokor, sotuvchi, o'qituvchi, ritsar yoki malika. Birgalikda o'yin bolalarning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi, shuningdek, ijtimoiy motivlarning (muvaqqat, etakchilik) paydo bo'lishiga yordam beradi. Rolli o'yin jarayonida maktabgacha yoshdagi bolada quyidagi neoplazmalar paydo bo'ladi: motivlarning bo'ysunishi, ya'ni shaxsiy xohish-istaklarini o'yin qoidalariga bo'ysundirish qobiliyati; boshqa bolalar bilan muloqot qilishni o'rganish. U tengdoshlari bilan muloqot qilish ko'nikmalarini egallaydi, ijobiy muloqot tajribasini (do'stlik, umumiy o'yinchoqlar) va salbiy (nafrat, janjal) oladi; "KERAK" so'zini o'zlashtirish va uning "MENI HOXLAYMAN" so'zidan ancha kuchli ekanligini tushunish. Maktabgacha yoshdagi bolaning kognitiv jarayonlari Maktabgacha yoshdagi bolalarda barcha aqliy jarayonlar tez rivojlanadi. Maktabgacha yoshdagi barcha kognitiv jarayonlarning o'ziga xos xususiyati ularning o'zboshimchaliklarini egallashidir. Kichik maktabgacha yoshda (3-4 yosh) idrok bolaning his-tuyg'ulari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bola qandaydir qo'zg'atuvchining ta'sirida qanchalik ijobiy his-tuyg'ularni va yorqin taassurotlarni boshdan kechirsa, idrok shunchalik aniq bo'ladi. Ammo kattaroq yoshda (5-7 yosh) idrok nafaqat stimulga reaksiya, balki atrofdagi dunyoni tushunish vositasiga aylanadi. Vizual idrok ayniqsa maktabgacha yoshdagi bolalarda rivojlangan. Diqqat va xotira o'zining beixtiyor xususiyatini saqlab qoladi, lekin davr oxiriga kelib ularning o'zboshimchaliklari rivojlanadi. 5 yoshga kelib diqqatning barqarorligi va uning hajmi ortadi. Bundan tashqari, diqqatning barqarorligi bolaning tabiati bilan bog'liqligi aniqlandi. Tinch bolalarda bu

hissiyotlarga qaraganda 2 baravar yuqori. Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi eng muhim aqliy funktsiya xotiradir. Bola juda ko'p turli xil ma'lumotlarni eslab qolishi mumkin, lekin u faqat qiziqqanida va bu o'yin davomida sodir bo'ladi. Hech qanday maxsus yodlash texnikasi ishlamaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolaning fikrlash rivojlanishi bir necha bosqichlardan o'tadi. Dastlab, bolada vizual-samarali fikrlash rivojlandi, keyin - maktabgacha yoshning o'rtalarida - u vizual-majoziy fikrlashga aylanadi va oxirida og'zaki-mantiqiy fikrlash shakllana boshlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishining ushbu psixologik xususiyatlarini, xususan, fikrlash xususiyatlarini bola bilan muloqot qilishda hisobga olish kerak. Masalan, 4-5 yoshli bola onasi qachon uyga qaytishini so'raydi. Siz ishdan keyin uyga keladi deb javob berasiz. Va bir necha daqiqadan so'ng bola xuddi shu savolni so'raydi. Yo'q, u siz bilan hazillashmayapti va javobingizni yaxshi eshitdi. Shunchaki bolalar tafakkurining o'ziga xos xususiyatlari tufayli u uni tushunmadi. "Keyin", "keyin" so'zlari vaqt (o'tmish, hozirgi, kelajak) kategoriyasini anglatadi va bu og'zaki-mantiqiy fikrlashni anglatadi. Va bola vizual va samarali ishlaydi. Shuning uchun, bola sizni tushinishi uchun, onaning qanday harakatlar va voqealardan keyin uyda paydo bo'lishini sanab o'ting. Masalan: "Biz hozir sayr qilamiz, keyin ovqatlanamiz, multfilm tomosha qilamiz, derazadan tashqarida qorong'i bo'ladi, keyin onam keladi." Maktabgacha yoshda bolaning psixikasida nutq funktsiyalari uchun mas'ul bo'lgan markazlar etuk bo'lib, ona nutqini o'zlashtirish jarayoni yakunlanadi. Kichkina odamning so'z boyligi sezilarli darajada oshadi. Olti yoshda bolaning faol so'z boyligi 2500-3000 so'zni o'z ichiga oladi. Bu uch yoshli chaqaloqqa qaraganda uch baravar ko'p. Biroq, bu raqamlar butunlay bolalar o'sadigan muhitga bog'liq. Maktabgacha yoshdagi bolalarning so'z boyligi katta bo'ladi, agar ota-onalar ular bilan ko'p gaplashsalar va ular bilan ertak va hikoyalar o'qisalar (ular adabiy nutq bilan shunday tanishadilar). Bu davr bolalarning so'z yaratish deb ataladigan narsa, so'zlarning g'alati shakllarini shakllantirish yoki so'zlarni g'ayrioddiy ma'noda ishlatish qobiliyati bilan tavsiflanadi. Maktabgacha yoshdagi bolaning asosiy ehtiyojlari Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi ko'pincha qarama-qarshiliklarni o'z ichiga oladi. Masalan, bu yoshda ular ikkita yangi ehtiyojga ega: boshqa bolalar bilan muloqot qilish; jamiyat uchun qandaydir muhim faoliyat bilan shug'ullanish zarurati. Ammo bola jamiyatdagi ikkinchi ehtiyojni qondira olmaydi. U bu qarama-qarshilikni qanday hal qila oladi? Bu maktabgacha yoshdagi bolaga ijtimoiy muhim faoliyat bilan shug'ullanadigan kattalar rollarini o'ynashga imkon beradigan rolli o'yinning paydo bo'lishiga olib keladi. Bu yoshdagi chaqaloq uchun muhim ehtiyoj - bu qabul qilish va shartsiz sevgiga bo'lgan ehtiyoj. U ota-onasi uchun alohida ekanligini his qilishi juda muhim va ular uni shunchaki borligi uchun sevadilar. Ota-onalar tomonidan qabul va sevgi sog'lom o'zini o'zi hurmat qilish uchun mustahkam poydevor yaratadi. Voyaga etganidan so'ng, bola mehr-muhabbatga ega bo'lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maktabgacha ta'limning davlat standard. O'zPFITI. T., 1995.
2. Hasanboyeva O.U. va boshqalar. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. T.: Ilm,ziyo,2006
3. M.G.Davletshin., Sh.Do'stmuxamedova, M.Mavlonov, S.To'ychiyev. —Yosh davrlari va pedagogi psixologiyall. O'quv qo'llanma. T., 2004-y. 8.2. b.t.
4. N.M.Kayumova "Maktabgacha pedagogika". "TDPU" nashriyoti, T.: 2013-y.
5. J.G'.Yo'ldashev —Interfaol ta'lim sifat kafolatil O'MOI T-2007
6. R.A. Mavlonova va boshqalar —Pedagogik texnologiyall Fan 2008-